

Põhikooli ühiskonnaõpetuse lõpueksam 2014

Hindamisjuhend

Hindamisest

- Eksamitööd hinnatakse täispunktides.
- Hindamisjuhendis ei ole võimalik ära tuua kõiki õigeid vastuseid, sest osa ülesannetest nõuab õpilaselt oma seisukoha esitamist. Kõik sisult sobivad vastused loetakse õigeks. Õpilase seisukoht, põhjendused ja näited peavad olema omavahel kooskõlas. Avatud vastusega küsimuste puhul on hindamisjuhendis esitatud pigem näiteid õpilaste võimalikest vastustest.
- Kõik punktide märkimiseks ettenähtud kastid tuleb täita. Kui õpilane vastab valesti, tuleb kasti kirjutada null (0), vastamata ülesande puhul tuleb kasti märkida kriips (–).

Punktide arvestamine hindamisel

Hinne „5” 68–75 punkti (90–100%)

Hinne „4” 57–67 punkti (75–89%)

Hinne „3” 38–56 punkti (50–74%)

Hinne „2” 15–37 punkti (20–49%)

Hinne „1” 0–14 punkti (0–19%)

I. Ühiskond ja sotsiaalsed suhted. (29 punkti)

1. Selgita põhiseaduse ja oma teadmiste abil, mis on ajakirjandusvabadus ning ajakirjanduse roll ühiskonnas. 2 p

1) ajakirjandusvabadus –

igaühel on õigus vabalt levitada ideid, arvamusi, veendumusi ja muud informatsiooni sõnas, trükis, pildis või muul viisil;

tsensuuri ei ole;

ajakirjandust ei kontrolli võimupartei(d).

Õpilane ei pea põhiseaduse paragrahvile (§ 45) viitama. Vastus ei pea olema põhiseadusest sõna-sõnalt maha kirjutatud. Piisab ka ühest vastuse osisest.

2) ajakirjanduse roll ühiskonnas –

informeerimine,

tähelepanu juhtimine probleemidele,

avaliku arvamuse kujundamine,

meelelahutus,

vms.

Punkti annab sisult õige vastus. Piisab ühe rolli nimetamisest.

2. Reklaam. 2 p

2.1. Märgi iga plakati alla, kas see on valimisreklaam, kommertsreklaam või sotsiaalreklaam. 1 p

1. Valimisreklaam

2. Sotsiaalreklaam

3. Kommertsreklaam

Õpilane saab punkti, kui on õigesti kirjutanud kõik kolm reklaamiliiki.

2.2. Selgita ühe valitud plakati näitel selle reklaami peamist eesmärki. 1 p

Valimisreklaam – peamine eesmärk on see, et Marju Lauristin saaks võimalikult palju hääli vms.

Sotsiaalreklaam – peamine eesmärk on rõhutada tervisliku toitumise tähtsust / mitmekesise lõunasöögi tähtsust vms.

Kommertsreklaam – peamine eesmärk on rõhutada soodusmüüki ja meelitada ostma vms.

Õpilane saab punkti, kui on välja toonud plakati õige eesmärgi.

Abiks õpetajale

1. Valimisreklaami eesmärgid on järgmised:

- valijate käitumise mõjutamine erakonnale meelepärases suunas;
- erakonna eesmärkide tutvustamine, vastandumine konkureerivatele erakondadele, esinduskogude valimistel võimalikult paljude valijate häälte saamine;
- võimule pääsemine;
- vms.

2. Sotsiaalreklaami eesmärgid on järgmised:

- propageerida soovitatavat sotsiaalset käitumist (tervislikku toitumist, keskkonnahoidu, ühistransporti, ausat maksumaksmist vms);
- juhtida tähelepanu mõnele valusale probleemile ühiskonnas (pervägivald, aidsi oht vms).

Sotsiaalreklaam kutsub loobuma isiklikest madalama taseme väärtustest (kohene materiaalne või psüühiline kasu) mõne kõrgema väärtuse (solidaarsus, tunnustus, eneseteostus, inimõigused, ausam ja turvalisem ühiskond) kasuks. Kasu, mida inimene saab sotsiaalreklaami järgides, avaldub sotsiaalse hüvena, mitte käegakatsutava väärtusena.

3. Kommertsreklaami eesmärgid on järgmised:

- tutvustada (uut) toodet või toote omadusi;
- mõjutada inimeste tarbimiskäitumist;
- meelitada toodet ostma selleks, et suurendada läbimüüki;
- vms.

3. Sotsiaalmeedia. 3 p

3.1. Selgita näite abil, kuidas on sotsiaalmeedia aidanud kaasa ühiskonnaprobleemide lahendamisele. 1 p

Õpilane peab vastuseks tooma ühe NÄITE ja lühidalt selgitama, KUIDAS on sotsiaalmeedia kaasa aidanud ühiskonnaprobleemi lahendamisele.

Võimalikud näited

Algatus „Maale elama!”, mis kutsub inimesi/peresid maapiirkonda elama ja seal töötama.
Info levitamine kurjategijate, petturite, ohtlike olukordade vm kohta, et hoiatada inimesi.
Kampaania „Teeme ära!”, millega kutsutakse koristama ja aitama neid, kes vajavad abikäsi.

Õpilane saab punkti, kui on vastuseks toonud sotsiaalmeedias levinud näite koos selgitusega või viitega ühiskonnaprobleemi lahendamisele.

Kui õpilased on kursis Facebookis või teistes võrgustikes levivate algatustega, sobivad vastuseks vaid sellised algatused/kampaaniad, mille eesmärk on ühiskonnaprobleemide lahendamine.

3.2. Too välja kaks sotsiaalvõrgustike kasutamisega kaasnevat ohtu. 2 p

Virtuaalsest keskkonnast sõltuvusse sattumine.
Suhtlemisraskused päriselus ja sellega kaasnev sõprade puudumine/kaotus.
Isikliku informatsiooni avalikustamine.
Informatsiooni kõrvaldamine/likvideerimine on raskendatud/võimatu.
Ahistajate küüsi sattumine.

Sisult õige vastus annab punkti.

4. Sotsiaalsed erinevused ja sotsiaalne kihistumine. Vasta küsimustele, toetudes tekstile ja oma teadmistele. 3 p

4.1. Kui palju lapsi elab Eestis allpool vaesuspiiri ja süvavaesuses? 1 p (punkti annab mõlema näitaja nimetamine).

Allpool absoluutset vaesuspiiri elab 45 800 last.
Süvavaesuses elab 22 000 last.

4.2. Nimeta kaks probleemi, mis võivad esineda lastel, kes elavad absoluutses vaesuses. 2 p

Suurem oht sattuda koolikiusamise ohvriks.
Madal enesehinnang.
Õpiraskused.
Haridustee katkemine majandusraskuste tõttu.
Sagedasem koolist puudumine.
Vajadus töötada kooli kõrvalt.

Sisult õige vastus annab punkti.

5. Ühiskonna sotsiaalne struktuur. 5 p

5.1. Mille alusel saab inimesi ühiskonnas grupeerida? Kirjuta kaks tunnust. 1 p (punkti annab kahe tunnuse nimetamine)

Vanus, sugu, materiaalne heaolu, rass, keel, rahvus, religioon, sotsiaalne staatus, haridustase vm.

5.2. Millised tabelis toodud mõisted on ühiskonna arengu seisukohalt positiivse ja millised negatiivse tähendusega? Märki tabeli vastavasse lahtrisse rist (+). 2 p

(5 õiget – 2 p, 3-4 õiget – 1 p).

Positiivse tähendusega	Mõiste	Negatiivse tähendusega
	Diskrimineerimine	+
+	Tolerantsus	
+	Ühiskonna sidusus	
	Sallimatus	+
	Sotsiaalne tõrjutus	+

5.3. Vali tabelist üks mõiste ja selgita selle tähendust. Too üks näide, kuidas see nähtus avaldub Eesti ühiskonnas. 2 p

Diskrimineerimine – inimõiguste piiramine rassi, nahavärvi, soo, usuliste, poliitiliste või muude veendumuste, seksuaalse orientatsiooni, rahvusliku või etnilise päritolu tõttu.

Näited: naiste ja meeste palgalõhe / sooline palgalõhe; vanuse, soo vm tõttu tööle mitte võtmine; vms.

Tolerantsus – sallivus; maailma kultuuride mitmekesisuse, nende väljendusvormide ning erinevate inimtüüpide austamine ning hindamine. Tolerantne inimene ei suru teistele peale oma seisukohti.

Näited: erinevate inimeste aitamine, nt vaeste ja hättasattunute aitamine (saade „Kodutunne”), füüsilise või vaimse puudega inimeste aitamine (ihtüoosihaige Kaido aitamise kampaania, soodustused asutustele, kes võtavad tööle puuetega inimesi); mõistev suhtumine vabaabiellu; vms.

Ühiskonna sidusus – üldtunnustatud ja kõikide ühiskonnaliikmete poolt omaksvõetud väärtused ja eesmärgid; ühiskonnas on kuuluvustunne ja ühine identiteet, usaldus inimeste ja riigi institutsioonide vastu ning aktiivne kodanike osalus.

Näited: kodanikuühiskonna väärtustamine; kodanikualgatus ja -osaluse väärtustamine; demokraatia väärtustamine; riigipoolne toetus allpool vaesuspiiri elavatele inimestele; sotsiaalse kaasatuse suurenemine; vms.

Sallimatus – sallivuse puudumine ühiskonnas teatud nähtuste suhtes.

Näited: samasooliste kooselu; suhtumine immigrandidesse; vms.

Sotsiaalne tõrjutus – ühiskonnaelust kõrvale jäämine.

Näited: heitunud; kodutud; vms.

6. Valimised. 3 p

Kasuta vastamisel põhiseadust ja oma teadmisi.

6.1. Kuidas teostab rahvas hääleõiguslike kodanike kaudu kõrgeimat riigivõimu? Too kaks näidet. 2 p

1) riigikogu valimine

2) rahvahääletus

(PS § 56)

6.2. Kas sinu arvates peaksid Eesti hääleõiguslikud kodanikud osalema Euroopa Parlamendi valimistel?

Põhjenda oma arvamust. 1 p

Jah.

Põhjendused: see on iga kodaniku kohus; valimiste kaudu teostavad kodanikud oma demokraatlikke õigusi; demokraatia tagamiseks on vaja aktiivset kodanikkonda; vms.

Ei.

Põhjendused: valimistel osalemata jätmisega saavad kodanikud näidata oma suhtumist poliitikasse ja poliitikutesse; vms.

7. Põhiseaduslikud õigused. 6 p

7.1. Nimeta kaks põhiseaduslikku õigust, mis laienevad ainult Eesti Vabariigi kodanikele. 2 p

Õigus hääletada ja kandideerida Riigikogu valimistel.

Õigus osaleda rahvahääletusel.

Õigus ja kohustus teenida Eesti kaitseväes.

Sünnijärgsel Eesti kodanikul on õigus kandideerida presidendiks.

Õigus avaldada omaalgatuslikku vastupanu katsele muuta Eesti riigikorda.

Õigus Eesti riigi kaitsele välismaal viibides.

Ühtki Eesti kodanikku ei tohi Eestist välja saata ega takistada Eestisse asumast.

(NB! Välisriigile võib kodaniku välja anda ainult kurjategijate vastastikuse väljaandmise vm lepingu täitmiseks asjaomase seaduse alusel).

Riigi- ja omavalitsuse ametikohad täidetakse seadusega sätestatud korras kodanikega

(vt PS, II pt).

Kui õpilane kirjutab vastuseks õiguse kuuluda erakonda, saab ta punkti. Põhiseadus sätestab, et erakonda võivad kuuluda vaid Eesti Vabariigi kodanikud, kuid erakonnaseaduse järgi võivad erakonda kuuluda ka Eesti elanikeregistris olevad ELi liikmesriikide kodanikud.

7.2. Millisele kõrgemale riiklikule ametikohale Eestis on õigus kandideerida ainult Eesti Vabariigi kodanikel? 1 p

Vabariigi president, valitsuse liige – minister (sh peaminister), riigikogu liige, kohtunik, Eesti Panga president, õiguskantsler, riigikontrolör.

Õpilane saab punkti, kui nimetab ühe ametikoha.

Õigeks tuleks lugeda ka muud avaliku teenistusega seotud ametikohad, nt maavanem, kantsler jm.

7.3. Kas Eesti kodakondsust võib veendumuste pärast ära võtta? Tähistage õige vastus ristiga. 1 p

Ei

Millisele põhiseaduse paragrahvile toetusid vastamisel?

§ 8 (*kelleltki ei tohi veendumuste pärast võtta Eesti kodakondsust*).

7.4. Millisel juhul võib inimeselt võtta vabaduse? Too üks näide. 1 p

Inimeselt võib võtta vabaduse ainult seaduses sätestatud juhtudel ja korras:

- 1) süüdimõistva kohtuotsuse või kohtu poolt määratud aresti täitmiseks;
- 2) kohtu korralduse täitmata jätmise korral või seadusega sätestatud kohustuse täitmise tagamiseks;
- 3) kuriteo või haldusõiguse rikkumise ärahoidmiseks, sellises õigusrikkumises põhjendatult kahtlustatava toimetamiseks pädeva riigiorgani ette või tema pakkumineku vältimiseks;
- 4) alaealise üle kasvatusliku järelevalve sisseseadmiseks või tema toimetamiseks pädeva riigiorgani ette, et otsustada sellise järelevalve sisseseadmine;
- 5) nakkushaige, vaimuhaige, alkohooliku või narkomaani kinnipidamiseks, kui ta on endale või teistele ohtlik;
- 6) ebaseadusliku Eestisse asumise tõkestamiseks ning Eestist väljasaatmiseks või välisriigile väljaandmiseks.

Nimeta põhiseaduse paragrahv, mis sätestab inimeselt vabaduse võtmise tingimused. 1 p

§ 20

8. Ühiskonna sektorid ja sotsiaalne ettevõtlus. Vasta küsimustele teksti ja oma teadmiste põhjal.

5 p

8.1. Märki tabelisse iga asutuse järele ristiga, kas see kuulub avalikku, era- või kolmandasse ehk vabaühenduste sektorisse. 2 p

Asutused	Avalik sektor	Erasektor	Kolmas sektor
Haridus- ja Teadusministeerium	+		
SA Noored Kooli			+
Swedbank		+	
advokaadibüroo Sorainen		+	

8.2. Vali üks ühiskonna sektor ja nimeta seal töötamise eelis. 1 p

Avalikus sektoris töötamise eelised

Stabiilne töökoht, mis ei sõltu turu dünaamikast.

Stabiilne ja kindel palk, sest see laekub riigieelarvest.

Võimalus töötada riigi heaks ning teha poliitilist või ametialast karjääri.

Võimalus täiendada oma teadmisi riigi juhtimisest ja toimimisest.

Erasektoris töötamise eelised

Rohkem riski- ning sissetulekute suurendamise võimalusi.

Rohkem vabadust erinevate otsuste langetamisel.

Head võimalused oma initsiatiivi ja ettevõtlikkuse näitamiseks.

Kolmandas sektoris e vabaühenduste sektoris töötamise eelised

Võimalus teostada oma ideid ning muuta ühiskonda paremaks.

Suurem sõltumatus ja palju võimalusi vabatahtlikuks tegevuseks.

Võimalus arendada partnerlust.

Võimalus arendada kodanikuühiskonda ja suurendada ühiskonna sidusust.

Vms

8.3. Mis on Noored Kooli programmi eesmärk? 1 p

Koolitada noori õpetajaid; pakkuda üliõpilastele võimalust omandada õpetamis- ja juhtimisoskusi, et tagada igale lapsele hea haridus, mis aitab tal avada oma potentsiaali ja tagab võimalikult laiad valikud elus. Pakkuda kooliõpilastele valikuid.

Aidata kaasa haridusprobleemide lahendamisele Eestis, tuues koolidesse õpetajaks võimekaid ülikoolilõpetajaid. <http://www.nooredkooli.ee/?page=69>

8.4. Swedbank ei teeni SA Noored Kooli toetamisega kasumit. Sedalaadi tegevust nimetatakse sotsiaalseks ettevõtluseks.

Miks otsustavad ettevõtted tegeleda sotsiaalse ettevõtlusega? Nimeta üks põhjus. 1 p

Sotsiaalne ettevõtlus on ettevõtte vabatahtlik tegevus, mis aitab toodete-teenuste müügi abil lahendada mõnda ühiskonna kitsaskohta. Sotsiaalne ettevõtlus tegutseb mingi konkreetse ühiskondliku eesmärgi saavutamise nimel, kasutades selleks ettevõtlusega teenitud tulu.

II. Riik ja valitsemine. (20 punkti)

1. Kirjuta selgituse järele sobiv mõiste etteantud valikust. Kaks mõistet jääb üle. 3 p

(6 õiget – 3 p, 4–5 õiget – 2 p, 2–3 õiget – 1 p)

Valitsemisvorm, mille puhul rahvas osaleb võimu teostamises kas vahetult või valitud esindajate vahendusel – **demokraatia**.

Demokraatliku valitsemise põhimõte, mille kohaselt võim jaotatakse seadusandliku, täidesaatva ja kohtuvõimu vahel – **võimude lahususe (ja tasakaalustatuse) põhimõte**.

Valitsusse kuuluvate parteide ühendus, mis rajaneb kokkuleppel valitsemise põhiküsimustes – **valitsuskoalitsioon**.

Parlamenti kuuluv(ad) partei(d), mis ei ole valitsuses ja on valitsusega eri-seisukohtadel – **opositsioon**.

Sama valimisnimekirja alusel riigikogusse kandideerinud saadikute rühm – **fraktsioon**.

Õigusvahemees, sõltumatu ametiisik, kelle ülesanne on lahendada riigiametnike või riigiasutuste kohta esitatud kaebusi – **ombudsman**.

2. Kas väide iseloomustab demokraatiat või diktatuuri? Märki tabeli vastavasse lahtrisse rist (+).

3 p (6 õiget – 3 p; 4–5 õiget – 2 p; 2–3 õiget – 1 p)

Demokraatia	Väide	Diktatuur
+	Riik ei sekku inimeste eraellu.	
+	Kehtib võimude lahusus.	
+	Kõik inimesed on seaduse ees võrdsed.	
	Teabe levik on riigi kontrolli all.	+
+	Valitsemises arvestatakse vähemuste huvidega.	
	Võimu esindab ainupartei.	+

3. Erinevaid huvigruppe puudutava otsuse vastuvõtmiseks on mitmeid võimalusi: kompromiss, konsensus, enamusotsus. Vali toodud näidete hulgast üks ja selgita, kuidas otsus sünnib. 1 p

Kompromiss – kokkulepe, mis saavutatakse ühe või mitme osaleja vastastikuse järeleandmisega.

Konsensus – kokkulepe, mis on üksmeelne (otsustavas küsimuses erimeelsusteta).

Enamusotsus – otsus, mille poolt hääletab enamik / mida pooldab enamus.

4. Töö karikatuuriga. 3 p

4.1. Millist Eesti ühiskonda puudutavat probleemi karikatuuril kujutatakse? 1 p

Poliitikute suutmatus kompromissi saavutada.

Poliitikute kemplemised/vaidlused.

4.2. Kuidas on rahval võimalik demokraatlikus ühiskonnas oma arvamust avaldada? Too kaks näidet.

2 p

Rahval on võimalik

ajakirjanduses sõna võtta, arvamust avaldada (sõnavabadus, tsensuuri pole);

meelt avaldada, protesteerida;

kodanikualgatuse, -osaluse vormis kaasa rääkida;

sotsiaalmeedias arvamust avaldada;

valimistel osaleda;

vms.

5. Nimeta demokraatia üks positiivne ja üks negatiivne külge. 2 p

Demokraatia positiivsed küljed

Kaitseb üksikisikut võimu eest ja kaitseb tema vabadust, sest valitsemine on seadusega piiratud.

Annab inimestele võimaluse olla informeeritud ja osaleda poliitikas.

Tugevdab inimeste ühtekuuluvust ja solidaarsust, sest kõigil on õigus otsustamises osaleda.

Tagab poliitilise stabiilsuse, sest poliitikud peavad valimistel korrapäraselt aru andma, kuidas nad on oma lubadusi täitnud.

Kaitseb inimõigusi ja seaduste ülimlikkust.

Tagab võimu legitiimsuse ja sõnavabaduse.

Demokraatia negatiivsed küljed

Võib tekkida enamuse türannia, vähemuste õigustega ei arvestata.

Tähtsate otsuste aeglane menetlemine ja otsustusvõimetus.

Sagedased võimuvahetused destabiliseerivad olukorda riigis.

6. Kas tabelis toodud väited on õiged või valed? Märki tabeli vastavasse lahtrisse rist (+). 2 p

(6 õiget – 2 p, 3-5 õiget – 1 p)

ÕIGE	Väide	VALE
+	Rahvahääletus on oluline demokraatia mehhanism.	
	Eesti on presidentaalne demokraatlik vabariik.	+
	Pluralism on iseloomulik puuduliku demokraatiaga riikidele.	+
	Demokraatiat iseloomustab üks ametlik ideoloogia.	+
+	Demokraatliku režiimiga riikides on kaitstud ka vähemuste õigused.	
+	Vabade valimisteta pole demokraatia võimalik.	

7. Demokraatlikus riigis on loodud ametiasutused ja institutsioonid, mis kontrollivad võimukasutust. Leia loetelust õiguskantsleri, kaitsepolitsei ja riigikontrolli ülesanne ning märki selle ees antud number tabelisse. 2 p (3 õiget – 2 p, 2 õiget – 1 p)

Ametiasutus/institutsioon	Ülesande number
õiguskantsler	2
kaitsepolitsei	3
riigikontroll	5

8. Koolikiusamine. Töö allikaga. 4 p

Vasta küsimustele, toetudes tekstile ja oma teadmistele.

8.1. Missugune ametiisik täidab peale oma põhiülesande ka lasteombudsmani ülesandeid? 1 p

Õiguskantsler

8.2. Kes võivad olla koolikiusamise osapooled? 1 p (punkti annab vähemalt kahe osapoole nimetamine).

Osapooled võivad olla nii õpilased, õpetajad kui ka teised koolitööga seotud isikud.

Õpilane võib oma teadmiste põhjal tuua vastuseks ka näite, milles on vähemalt kaks osapoolt (kiusaja ja kiusamise ohver).

8.3. Kuidas saad sina koolikiusamist ära hoida? Selgita kahe näitega 2 p

Õpetajale või vanematele probleemist rääkimine.

Kiusamise hukkamõistmine, mitte pealtvaatamine ega tolereerimine.

Kiusaja ignoreerimine, ohtliku koha vältimine, mitmekesi liikumine vm.

III. Kodanikuühiskond. (9 punkti)

1. Vasta küsimustele tabeli ja oma teadmiste põhjal. 6 p

1.1. Selgita mõistet „mitmekultuuriline ühiskond”. 1 p

Mitmekultuuriline ühiskond on ühiskond, kus elavad koos erinevate rasside, rahvuste, usuliste, kultuuriliste jt tunnustega inimesed. Eestis elavad venelased, valgevenelased, soomlased jt ning neil on erinev usk, nt õigeusk, luterlus, islam jm.

1.2. Nimeta Eesti suurim vähemusrahvus? 1 p

Venelased

1.3. Esita kaks järeldust Eesti rahvaarvu muutuste kohta aastatel 2009–2013. 2 p

Eesti rahvaarv on kahanenud/vähenenud.

Eestlaste arv on kahanenud 2011.–2013. aastatel 25 555 inimese võrra.

Juudi rahvusest elanike arv on tõusnud.

Muude rahvuste esindajate arv on kasvanud.

Sisult õige vastus annab punkti.

1.4. Nimeta Eesti rahvaarvu muutumise kaks põhjust viimastel aastatel. 2 p

Eesti rahvaarvu muutumise põhjused:

negatiivne loomulik iive;

suur väljaränne

liikumisvabadus Euroopa Liidus (töötamine, õppimine jm);

ELi tööturu avanemine;

jm.

Rahvaarvu muutusi on mõjutanud (positiivselt)

keskmise eluea tõus,

vanemahüvitise sisseseadmine,

jm.

2. Kirjuta mõiste ees olev number sobiva selgituse ette. 2 p

2 – isiklik algatus probleemi lahendamiseks (Toidupank).

5 – isikud, kes omavad ühiskonnas seadusega sätestatud õiguseid ja kohustusi.

4 – kodanikustaatus teadvustamiseks ellu kutsutud, 26. november.

1 – isiklik initsiatiiv ja otsustav tegutsemine kaasinimeste või riigi abistamiseks.

3 – ühiskonna osa, kuhu kuuluvad mittepoliitilised ühendused.

4. Mis kodanikuühendus tegutseb sinu kodukohas? Kirjelda, millega see ühendus tegeleb. 1 p

Sisult õige vastus (kodanikuühenduse nimetamine ja tegevuse nimetamine) annab punkti.

IV. Majandus (11 punkti).

1. Tööturg ja töösuhted. 3 p

1.1. Mis on tööturg? 1 p

Tööturg on süsteem, milles ühed pakuvad tööjõudu (teadmisi, oskusi) ja teised töökohti.

1.2. Lisa lünkadesse sobivad mõisted. 2 p

Mõisted: vabatahtlik, töötu, tööandja, töötaja, laenulepingu, kohustuslik, töölepingu

Kui tööjõu otsija ja tööjõu pakkuja sõlmivad omavahel kokkuleppe, siis saab esimesest **töötaja** ja teisest **tööandja**.

Tööandja ja töötaja peavad sõlmima **töölepingu**, mille täitmine on mõlemale poolele **kohustuslik**.

2. Selgita ühe näitega, miks on ümbrikupalk töötajale kahjulik? 1p

Ümbrikupalk on ebaseaduslik, selle maksmine on seaduserikkumine. Ümbrikupalgal on laastav mõju ühiskonnaliikme heaolule. Tööandja poolt deklareerimata palgalt ei saa töötaja haigus- ja koondamisraha, puhkusetasu ega hüvitust töötukassast, samuti väheneb ametlikult tasutud palga väiksusest tingituna olulisel määral tulevikus saadav pension.

Ümbrikupalga saaja ei pruugi pangast laenu/krediiti saada.

Vt <http://www.emta.ee/index.php?id=2108>

3. Majandussüsteemid. 2 p

3.1. Mis majandussüsteemi on allpool iseloomustatud? 1 p

See on arenenud riikides valitsev majandussüsteem, mida iseloomustab majandusvabadus, konkurents ning hinna kujunemine nõudmise-pakkumise suhte tulemusena.

Turumajandus

3.2. Nimeta peale eelneva veel üks majandussüsteem. 1 p

Tavamajandus, käsumajandus/plaanimajandus

4. Tööturg. 5 p

4.1. Mis maakonnas oli keskmine palk kõrgeim? Vasta allika andmetele toetudes. 1 p

Number kaardil: **2, Harju** maakond

4.2. Mis põhjusel võib keskmine palk olla kõrgeim just selles maakonnas? 1 p

Sellesse maakonda on koondunud suured ja edukad ettevõtted, kvalifitseeritud tööjõud, kõrgepalgalisel töökohad, välisinvesteeringud, tööjõupuudus jm.

4.3. Mis maakonnas oli keskmine palk madalaim? Vasta allika andmetele toetudes. 1 p

Number kaardil: **8, Võru** maakond

4.4. Mida peaks riik tegema, et maakondade palgaerinevus poleks nii suur? 1 p

Toetama ettevõtlust ääremaadel (rahaline toetus, maksusoodustus, infrastruktuuride väljaehitamine jm.

Viima avaliku sektori asutusi kõigisse maakondadesse.

4.5. Mille poolest erineb netopalk brutopalgast? 1 p

Netopalga arvutamisel on brutopalgast maha arvatud kohustuslik üksikisiku tulumaks ja kohustuslikud kindlustusmaksed (pensionikindlustusmaksed, töötuskindlustusmaksed).

Netopalgast on maha arvestatud kohustuslikud maksud. Brutopalk on töötaja poolt välja teenitud töötasu, millelt pole veel kohustuslikke makse maha arvestatud.

V. Arvamuslugu. (6 punkti)

Hindamisel tuleb arvestada, et arvamuslugu peab olema seotud terviku. Terviklikkust hinnatakse ühe punktiga. Kui õpilane on toonud vähemalt ühe näite, siis hinnatakse seda ühe punktiga.

Kui õpilane on avanud õigesti kõikide märksõnade sisu, on punktide summa neli.

Kokku on võimalik saada kuus punkti.

1 p – tervik

1 p – vähemalt üks näide

Märksõnade kasutamine õiges kontekstis

1 p – 2 märksõna

2 p – 3 märksõna

3 p – 4 märksõna

4 p – 5 märksõna